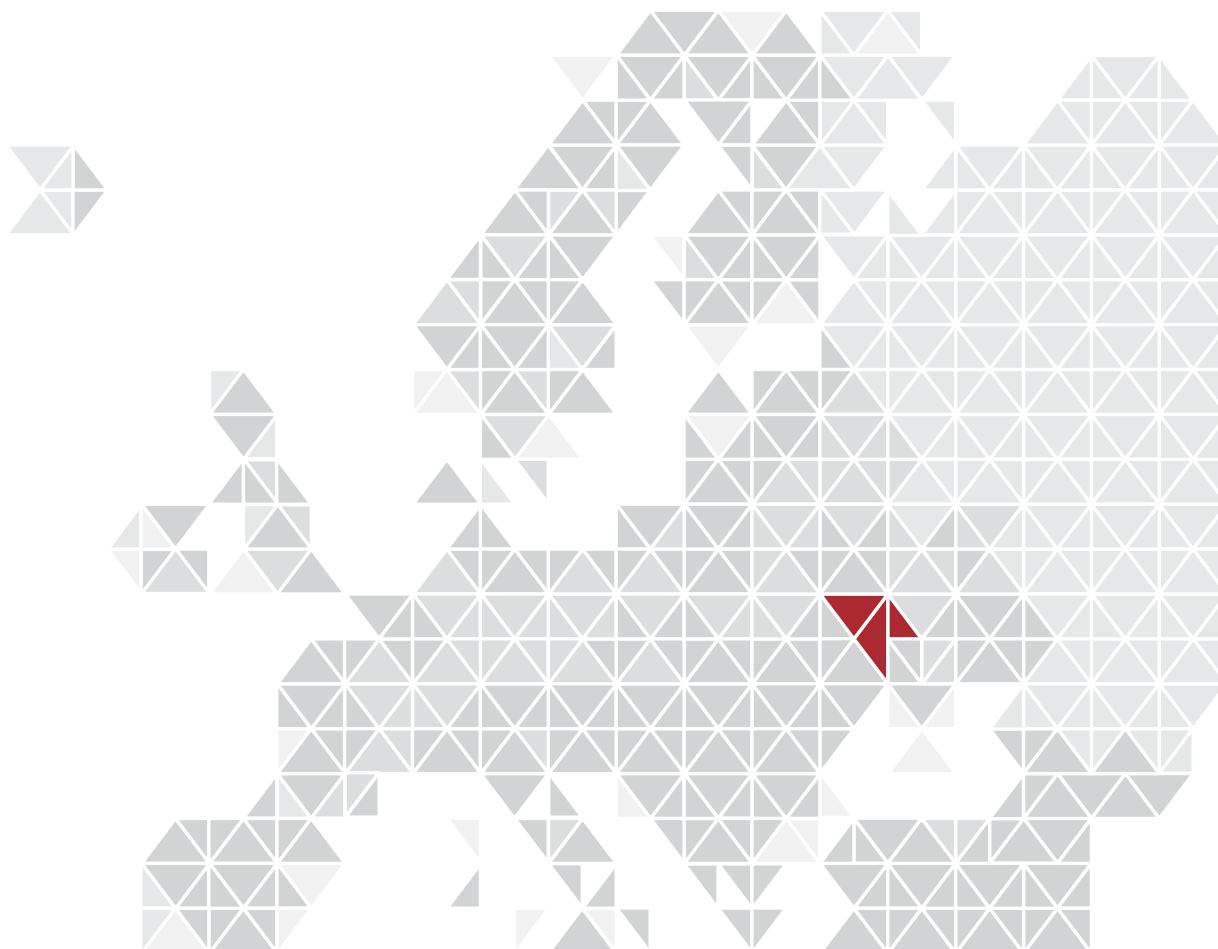

TEHNOLOGII DE CONFLICT ÎN SPAȚIUL POST-SOVIETIC: PERICOLELE AGRESIUNII INDIRECTE STRĂINE ÎN MOLDOVA ȘI POTENȚIALELE RĂSPUNSURI

Autor:

Dumitru Mînzărari

Expert Asociat APE în domeniul securității

Tehnologii de Conflict în Spațiul Post-Sovietic: Pericolele Agresiunii Indirecte Străine în Moldova și Potențialele Răspunsuri

Autor: Dumitru Mînzărari

Expert Asociat APE în domeniul securității

Abstract

Anexarea Crimeii de către Rusia și instigarea ulterioară a unei rebeliuni armate în regiunile Donetsk și Luhansk din estul Ucrainei impun considerarea scenariului că Republica Moldova ar putea fi expusă unei experiențe similare. Condițiile care ridică riscul răspîndirii din Ucraina a instabilității social-politice și violenței armate ce o însoțește includ tensiunile centru-periferie care implică interesele minorităților etnice, disensiunile în clasa politică, situația economică slabă și deficitul de fermitate a guvernării dar și a partenerilor occidentali. Mecanismul agresiunii externe include cinci etape, printre care i) manipularea preferințelor și nevoilor publicului prin campanii de propaganda mass-media; ii) crearea organizațiilor social-politice de fațadă pentru legitimizarea prezenței străine și penetrarea politicii interne; iii) infiltrarea organelor statale și în special a instituțiilor de forță; iv) instigarea nesupunerii civice, ignorării cadrului legal și crearea tulburărilor sociale pe liniile de separare etnică și politică; v) desfășurarea rebeliunii armate cu preluarea controlului organelor de administrare locală. Succesul rebelilor în operațiunile de agresiune indirectă externă e determinat de suportul politic și material din exterior, reacțiile întârziate ale guvernului central și greșelilor tactice militare.

Întrebări de cercetare

1. Care este mecanismul tehnologiei de conflict aplicată de Rusia în Ucraina?
2. Care sunt riscurile prezente în Moldova și vulnerabilitățile acesteia, care o fac mai susceptibilă la agresiunea indirectă externă?
3. Care sunt modurile optimale de răspuns ale Republicii Moldova agresiunii externe indirecte de tipul celei cu care se confruntă Ucraina?

Concluzii de bază

- Datorită naturii indirecte a agresiunii externe, cadrul conceptual și material al documentelor doctrinare ale RM în materie de apărare și securitate și-au pier-

dut relevanța, căci instituțiile internaționale nu sunt pregătite să o confrunte;

- Riscul unei agresiuni externe indirecte de modelul celei desfășurate în Ucraina este foarte înalt pentru Republica Moldova;
- În cazul agresiunii indirecte contra Moldovei partnerii ei externi vor interveni mai mult simbolic, datorită costurilor ridicate ale unei asistențe substanțiale din partea lor;
- Populația locală de regulă se implică nemijlocit în violența armată doar în număr redus, nucleul rebelilor constituindu-l luptătorii străini, exportati de statul-patron al rebeliunii;
- Reacția politică și militară rapidă reprezintă strategia optimală, pentru că nu permite exploatarea spațiilor între răspunsuri și ridică viteza atrăgării resurselor de luptă a rebelilor.

Recomandări

- Din motivul consecințelor grave ale agresiunii indirecte strategia optimală a guvernării ar fi să pregătească resurse, strategii, și capabilități pentru confruntarea diferitor contingente, inclusiv a celui mai grav scenariu;
- Să controleze efectul inflamatoriu și instigativ al presei străine pe teritoriul RM;
- Să preîntîmpine infiltrarea și desfășurarea luptătorilor străini pe teritoriul său, să identifice cetățenii săi care au primit pregătire specială din partea țării-patron a rebeliunii, și să restricționeze asigurarea logistică a agresiunii indirecte;
- De la etapa inițială a rebeliunii să separe participanții activi la rebeliune de populația pasivă;
- Să răspundă ferm și rapid la primele semnale ale rebeliunii, acceptînd niveluri reduse de violență care sunt inevitabile, pentru a preveni violența mult mai mare ce ar putea urma.

Introducere

Anexarea Crimeii de către Rusia și instigarea ulterioară a unei rebeliuni armate în regiunile Donetsk și Luhansk din estul Ucrainei impun considerarea scenariului că Republica Moldova (RM) ar putea fi expusă unei experiențe

similare. Există mai multe condiții care ridică riscul răspîndirii instabilității social-politice, și violenței armate ce o însoțește, din Ucraina în teritoriul Moldovei. Printre acestea se numără alimentarea conflictului transnistrean de către Rusia, de rînd cu ce pare a fi facilitarea de către factori de decizie ruși a unui referendum ilegal pe teritoriul UTA Găgăuzia¹ la începutul anului curent.

Mult mai grav, agresiunea rusă în Ucraina contestă relevanța modelului prezent de asigurare a suveranității și integrității teritoriale, în măsura determinată de documentele doctrinare acceptate de către guvernul RM. Iar, deoarece aceste documente determină și implementarea practică a apărării și securității naționale, este corect să asumăm că și măsurile practice existente sunt depășite. Spre exemplu, cel mai recent proiect al Strategiei militare (2013), care reflectă gîndirea militară și politică în RM la ziua publicării, sugerează că riscul izbucnirii unei confruntări interstatale de natură militară în reginea europeană este minimă.² O astfel de concluzie ar părea normală într-o lume pînă la războiul ruso-georgian din 2008. Astfel, nu e de mirare că aceeași Strategie optează pentru apelarea la așa măsură alternativă apărării militare precum este angajarea internațională (2013, p.9).

Miza pe implicarea comunității internaționale a dominat gîndirea politică în RM de la independență pînă în prezent. Ea a fost atît de puternică, încît a servit drept argumentare de bază pentru a reduce capacitatea de luptă a Armatei Naționale în ultimele două decenii, în pofida prezenței în numere impunătoare a forțelor armate străine în regiunea transnistreană a RM.³ În același timp, experiența nefastă a

Ucrainei, dar și anterior a Georgiei, ne indică că comunitatea internațională nu este gata să se implice direct pentru a stopa agresiunea armată în spațiul post-sovietic. În lumina crizei de suveranitate a Ucrainei, care se confruntă cu agresiunea externă vualată, se cere revizuirea evaluării curente a potențialelor amenințări la adresa securității naționale a Moldovei.

Pare atunci imperativ să cautăm un răspuns detaliat și complet la întrebarea: *care sunt modurile optimale de raspuns ale Republicii Moldova unor provocări de securitate similare celorla cu care se confruntă Ucraina?* Pentru a răspunde la această întrebare se propune de a examina natura crizei ucrainene și a condițiilor care au facilitat izbucnirea acesteia. Adicional se cere studierea terenului de securitate în Republica Moldova, pentru a determina cît de fertil este acesta pentru repetarea scenariilor ucrainenești. Pe baza acestor analize va fi posibil de elaborat un șir de scenarii de risc și de propus potențiale răspunsuri.

1. Riscul agresiunii vualate

Cercetările științifice pe problema războiului tind să accepte faimoasa concluzie a lui Clausewitz (1976) precum că războiul este o continuare a politicii prin alte mijloace. Adică, aceasta sugerează că folosirea forțelor armate este un instrument al politicii externe al statelor, care se aplică atunci cînd este perceput mai puțin costisitor ca alte instrumente, precum sunt de exemplu diplomația sau implicarea serviciilor secrete (Freeman, 1997). Ideia dată, destul de simplă la prima vedere, generează niște concluzii foarte utile pentru înțelegerea mecanismului de escaladare a unei crize politice în violență armată. Voi ilustra aceasta prin exemplul care urmează.

Sa ne imaginăm că țara A își dorește o parte dintr-un bun oarecare, g , care aparține țării B, și îi propune în schimb o remunerare r . În caz dacă B refuză oferta pentru că atribuie o valoare mai mare remunerării r decât A ($r_b > r_a$), atunci A urmează să calculeze dacă lipsă bunului de care are nevoie generează o situație mai puțin favorabilă decît scenariul în care declară război la adresa B și încearcă să acapareze bunul g cu forța. Știința politică modernă, dar și studiile economice care se ocupă de studierea conflictelor (Garfinkel și Skaperdas, 2008), abordează astfel de scenarii folosind teoria alegerii raționale și

1 D. Mînzărari, „The Gagauz Referendum in Moldova: A Russian Political Weapon?” *Eurasia Daily Monitor*, Vol.11, No. 23 (5 februarie 2014), http://www.jamestown.org/single/?tx_tt-news%5Btt_news%5D=41922&no_cache=1, accesat la 5 septembrie 2014

2 Strategia Militară a Republicii Moldova (Proiect), 20 decembrie 2013, p.8, http://www.particip.gov.md/public/documente/133/ro_1318_Strategia-militara-a-RM-20-12-2013.pdf, accesat la 5 septembrie 2014

3 Pentru o analiză mai recentă a capacității de mobilizare militară rusă în Transnistria a se vedea D. Mînzărari, „Ukraine Taking Drastic Measures to Diminish the Risk of an ‘Odesa Peoples’ Republic’,” *Eurasia Daily Monitor*, Vol.11, No.150 (14 august 2014), http://www.jamestown.org/single/?tx_tt-news%5Btt_news%5D=42752&no_cache=1, accesat la 5 septembrie 2014

bazându-se pe instrumentul teoriei jocurilor (Morrow 1994, McCarty și Meirowitz 2007), care este un compartiment formal al teoriei deciziilor. În ciuda criticii la care această abordare a fost expusă,⁴ ea nu are alternativă în calcularea minuțioasă a interacțiunii strategice dintre doi și mai mulți actori care urmează să decidă între opțiunile de conflict și cooperare.

Deci, în mod rațional țara A va merge la război cu țara B dacă așteaptă ca câștigul de pe urma războiului să nu fie inferior în comparație cu scenariile în care acceptă refuzul statului B de a vinde bunul g sau achită pentru g o valoare dorită de B ($r=r_b$). Astfel, examinând scenariul războiului, A consideră că urmează să câștige cu o probabilitate p și să piardă confruntarea armată cu o probabilitate $(1-p)$,⁵ suferind în ambele cazuri niște pierderi c pe care oricare război le generează. Funcția de utilitate (câștig) a țării A ar putea să fie reprezentată prin simpla formulă $p(g-c)+(1-p)(0-c)$, din care e clar că chiar dacă așteaptă să câștige războiul cu o probabilitate înaltă, țara A nu are interes să îl inițieze, dacă costurile de război c sunt mai mari ca valoarea pe care A o asociază cu bunul contestat g .⁶

Din această analiză putem observa că o variabilă foarte importantă este reprezentată de costurile suferite în urma războiului, care pot fi manifestate prin infrastructură distrusă, pierderi militare și în populație, pierderea controlului asupra teritoriului, pierderi politice și economice pe urma potențialelor embargouri, sau pierderi în control politic în interiorul țării și de imagine în exterior. Nu în zădar un șir de literatură foarte influentă se axează anume pe ideia că războaiele sunt costisitoare și riscante

4 Cea mai răspândită critică este că asumția actorilor raționali nu este realistă, și astfel este afectată acuratețea logică a concluziilor analizei. Drept răspuns acestor critici s-au oferit definiții relaxate ale raționalității, printre care și cea precum că un actor este rațional dacă încearcă să își avanseze interesele în proiectele sale (Gilboa, 2010).

5 În teoria probabilității, un eveniment E are o probabilitate de realizare cuprins între 0 și 1 ($0 \leq \Pr(E) \leq 1$). Pentru detalii mai tehnice de a consulta Ross (2010, 4-6).

6 La fel, este clar că pentru a iniția război, țara A trebuie să perceapă beneficiul scenariului de războiul superior scenariului în care cumpără bunul, achitând resursul r , sau $p(g-c)+(1-p)(0-c) > r$, considerând că r este valoarea la care se apreciază bunul g în echivalentul unei plăți de natură nonviolentă. În cazul în care A consideră că are șanse mari de a învinge (i.e. $p=0.8$), putem nota utilitatea de pe urma războiului $0.8g > r+c$. Este relevant să considerăm și factorul substituibilității între valoarea bunului dorit de pe urma războiului și r .

în comparație cu alternativele non-violente de politică (Schelling, 1966), indicînd că în lipsa ineficiențelor de comunicare ar trebui să fie evitate (Fearon 1995, Powell 2006).

În lumea contemporană războaiele tind să genereze costuri și mai mari ca în trecutul istoric. De exemplu, în trecut liderii politici nu erau atît de dependenți de audiența internă, sau cea externă. Dacă războiul a fost cîndva glorificat și legitimizat (Grotius, 2012), astăzi acesta este condamnat la nivel global, fapt formalizat în articolul 51 al Cartei ONU, prin care instrumentul militar se permite doar în scop de auto-apărare. Drept rezultat, numărul războaielor interstatuale e la un istoric minim la fel ca și numărul de pierderi umane pe urma războiului (Lacina et al, 2006).

În cazul în care costurile de pe urma folosirii instrumentului militar pentru atingerea unui scop de politică externă pot fi micșorate, războiul devine o opțiune mai atractivă. Astfel, războaiele-proxi, în care țara care le inițiază și suportă poate evita blamarea directă, dar și nu își implică nemijlocit personalul, sunt mai puțin costisitoare. Conflictul armat din Ucraina, unde vina inițierii și escalării acestuia este plasată de mulți actori internaționali pe Rusia este anume de tip proxi. Formal, conform dreptului internațional, Rusia nu poate fi numită agresor, pentru că nu a declarat război, nu își recunoaște participarea sa nemijlocită, ci se prezintă doar drept un potențial mediator, în ciuda faptului că majoritatea luptătorilor anti-guvernamentali activi în estul Ucrainei nu sunt localnici, dar aparent sunt veniți din Rusia.⁷ Imaginea pe care Rusia o prezintă drept realitate reflectă ideea, că populația din estul Ucrainei nu recunoaște guvernul curent din Kiev, care s-ar fi format în urma unei "lovituri de stat".⁸

Deci Rusia practic a înlocuit războiul clasic-convențional cu ajutorul căruia se obișnuia acapararea noilor teritorii și resurse, prin o altă tehnologie de conflict, care generează costuri mult mai mici. Ea a substituit instrumentul războiului interstatal prin instrumentul

7 Irek Murtazin, "Eksport Vojny," *Ekho Moskvy*, 3 iunie 2014, <http://echo.msk.ru/blog/irekmurtazin/1333248-echo/>, accesat la 6 octombrie 2014

8 "TV Zastavlyaet Verit' Rossiyan v Gosudarstvennyi Perevorot na Ukraine?" *Levada-Center*, 3 februarie 2014, <http://www.levada.ru/03-02-2014/tv-zastavlyaet-verit-rossiyan-v-gosudarstvennyi-perevorot-na-ukraine>, accesat la 4 octombrie 2014

rebeliunii interne controlate din exterior folosind niște mecanisme difuze. Astfel și-a asigurat capacitatea de negare a implicării sale, pentru că este dificil de a obține dovezi solide care i-ar încrimina Rusiei participarea nemijlocită și dirijarea acestei agresiuni indirecte. Procesul agresiunii indirecte este foarte mult asemănător cu o rebeliune veritabilă de origine și escalare internă, unde rebelii sunt simpatizați de forțe non-guvernamentale din teritoriul altui stat.

În concluzie, această abordare permite Rusiei să micșoreze costurile audienței interne (nu se știu exact pierderile în personal militar rus), dar și cele de imagine pe arena internațională. Drept effect, răspunsurile comunității internaționale sunt mai slabe decât ar fi fost dacă Rusia era percepută drept agresor direct. Mai mult ca atât, în acest caz guvernele statelor occidentale ar fi fost supuse unei presiuni din partea propriei populații să reacționeze.⁹

Pînă la acest moment studiul s-a orientat să ilustreze condițiile în care războiul este posibil în regiunea europeană, a descris manifestările acestuia, și a explicat condițiile datorită căruia a apărut în Ucraina. Astfel, aprecierea că un război ar fi puțin probabil pe continentul european nu este bazat pe o examinare teoretică minuțioasă, nu reflectă schimbările continue în afacerile internaționale, și necesită revizuită. Iar documentele doctrinare ale RM ar urma să exploreze cercetările la care m-am referit și argumentele oferite în scopul re-examinării mediului de securitate în regiune.

2. Tehnologia rusă de conflict

Urmărind criza ucraineană în plină desfășurare începînd cu sfîrșitul anului 2013 am putut observa că deși au fost mai multe tentative de a iniția rebeliuni în mai multe regiuni ale Ucrainei, după anexarea Crimeii, s-a reușit acest lucru doar în Luhansk și Donetsk. În alte regiuni astfel ca Harkov, Zaporojie, și Odessa, la fel au fost încercări de a prelua puterea de la administrațiile subordonate Kievului. Deci, în afara de variabila gătîntei unui actor străin de a lansa un război proxy, reușita unor rebeliuni instigate din exterior depind de mecanismul acesteia și existența condițiilor favorabile în teren.

9 De exemplu, ar fi putut fi convocată Adunarea Generală ONU, impuse restricții politice și economice mult mai aspre și fără mecanismul condițional de escaladare, sau oferit ajutor militar direct Ucrainei, etc.

2.1. Delegitimizarea în mass-media

Examinînd tehnologia de conflict aplicată în Ucraina de către Rusia observăm un șir de regularități (fig.1). Mai întîi de toate a avut loc lansarea unui motiv pentru delegitimizarea autorității centrale de la Kiev, care ulterior a fost difuzat pe larg prin mediatizarea masivă. În cazul Ucrainei, motivul a fost invocat prin învinuirea de răsturnare a guvernanților aleși constituțional (Yanukovych) de către forțele politice care au gestionat protestele din "Maidan". Indiferent de preferințele politice ale cititorului, este important să se înțeleagă că motivul declarat a fost unul foarte puternic și rezonant în sens de efect asupra populației. Această afirmație se bazează pe faptul că Partidul regiunilor care era la guvernare și liderul său Victor Yanukovych care a preluat președenția țării, au fost votați de o parte covârșitoare din alegătorii activi.¹⁰ Astfel, în percepția majorității care și-au dat votul acestei puteri politice, schimbarea de putere nu arăta legitimă.¹¹

Adițional, atît presa rusă cît și cea pro-rusă în Ucraina a popularizat intens un mesaj precum că ar exista un pericol la adresa securității fizice a susținătorilor lui Yanukovych din partea naționaliștilor ucraineni.¹² Mesajul dat a fost exacerbant prin imagini grafice vii, arătînd scene de violență la adresa polițiștilor din partea simpatizanților forțelor politice naționaliste. Mixul de promovare agresivă a mesajului de insecuritate cu unele cazuri reale de violență, care i-au sporit credibilitatea, a avut un efect puternic asupra multor (foști) susținători ai lui Yanukovych.

10 Raportul Biroului pentru instituții democratice și drepturile omului al OSCE indică că alegerile au urmat rigorile internaționale și că alegătorii au putut liber să își exprime alegerea iar candidații au avut condiții egale. În linii largi, acest raport a legitimat alegerile, unde în turul doi Yanukovych a câștigat acumulînd 48.95% voturi contra 45.47% ale Yuliei Timoshenko. Pentru detalii a se vedea OSCE/ODIHR Election Observation Mission Final Report, *Ukraine Presidential Election 17 January and 7 February 2010*, <http://www.osce.org/odihr/elections/ukraine/67844?download=true>, accesat la 6 octombrie 2014

11 Anume astfel pot fi explicate multiplele exemple de rezistență contra mobilizării militare în Ucraina, dar și de susținere a rebelilor pro-ruși.

12 Un articol reprezentativ al acestei campanii media este Itar-Tass, "V Kievskoj Oblasti Sozhgli Dom Lidera Kommunistov Ukrainy," 25 februarie 2014, <http://itar-tass.com/mezhdu-narodnaya-panorama/1001311>, accesat 4 octombrie 2014

Pentru a înțelege mai bine rolul acestei etape a strategiei de agresiune indirectă, este util să studiem mecanismul efectului mass-media asupra preferințelor populației. Literatura care examinează formarea preferințelor politice ne sugerează că acestea sunt influențate de credința individului (Druckman și Lupia, 2000). La rîndul său, credința depinde de informația accesibilă care este produsul interacțiunii între creier, corp, și lumea în jurul nostru. Astfel Druckman și Lupia ajung la concluzia că preferințele sunt influențate de modul cum credința și atitudinile individului apar drept rezultatul influenței reciproce între observarea și simțurile acestuia (2000,7).

Segmentul logic care conectează corpul cu lumea din jurul nostru reprezintă necesitățile materiale și nemateriale umane. Acestea includ hrana, protecție fizică, necesitatea de reproducere, sau necesitatea de a fi apreciați de cei din jur, printre altele. Urmează, că prin manipularea mediului individului, este posibil de a manipula necesitățile acestuia, și deci drept rezultat și preferințele. Aici este important să înțelegem că efectul mediului asupra preferințelor nu este neapărat direct, dar se realizează și prin intermediul așteptărilor sau percepțiilor subiective despre schimbările mediului. Deci, manipularea mass-media se pune în acțiune prin influențarea așteptărilor și aparențelor despre schimbarea condițiilor mediului și crearea credinței de necesități false. Iar cînd individul crede că duce lipsă de ceva, acesta este motivat să își schimbe comportamentul, prin care încearcă să își satisfacă necesitatea nou realizată.

Maslow (1943) a sugerat o ierarhie a necesităților umane, inspirînd ideea că acestea pot genera intensități perceptive diferite.¹³ De exemplu, atît timp cît un individ se confruntă cu nevoi fiziologice, el va atribui o importanță redusă nevoilor sociale. Necesitățile fiziologice, urmate de cele de protecție, au o intensitate maximă și prin urmare posedă capacități sporite să influențeze comportamentul uman. În contextul studiului, mass-media este exploatată nu doar să creeze așteptări și aparențe false despre mediu, pentru a modifica preferințele populației. Ea

¹³ Maslow a propus ideea că satisfacerea nevoilor umane are loc în ordine ierarhică, primele fiind nevoile biologice (fiziologice), urmate de nevoile de securitate sau protecție, nevoile sociale, nevoile de individualizare, și nevoile de auto-realizare.

mai are drept scop sporirea intensității acestora, pentru a provoca răspunsuri mai aprinse, și a ridica riscul de proteste sociale și violență.

Campania de propagandă și influențare a opiniei publice în Ucraina ar fi fost considerabil mai puțin eficientă, dacă nu s-ar fi format rețele sociale atît online cît și offline care i-au sporit efectul, facilitînd distribuirea și amplificarea mesajului. Aceste rețele au fost create pe parcursul anilor precedenți, prin realizarea unei strategii, pe care unii autori o numesc subversiune politică. Eticheta dată nu este foarte populară în Occident, pentru că are o conotație negativă, care se trage din timpul războiului rece. Atunci noțiunea se asocia cu “paranoie politică excesivă, represii, dar și vînătoarea persistentă a dușmanilor interni” fiind la fel descrisă în “limbaj excesiv de aprins care ajungea la comic” (Rosenau 2007, 2).

2.2. Elementele subversiunii politice

La prima etapă subversiunea se aplică prin crearea unor grupări de fațadă dar și prin penetrarea și manipularea partidelor politice, sindicatelor, organizațiilor comunitare sau de caritate. Conform lui Rosenau aceasta este necesar pentru a obține legitimitate, a cîștiga credibilitate publică, și a genera resurse. În epoca modernă a globalizării și a diminuării restricțiilor frontierelor, a liberalizării spațiului public, dar și încurajării participării societății civile la guvernare, efectele unei intervenții străine de acest fel sunt foarte mari.¹⁴ Interdicția contra a astfel de influență străină este crescător de dificilă, pentru că în țările democratice ea este echivalentă cu încălcarea drepturilor cetățenilor. Și Rusia, care singură a implementat pe teritoriul său restricții dure contra organizațiilor civile, exploatează particularitățile sistemului democratic al altor state pentru a practica subversiunea lor politică. Este alarmant faptul că în Republica Moldova, conform directorului Serviciului de Informații și Securitate al RM Mihai Balan, există peste

¹⁴ Fragmentul de text nu critică libertățile democratice, ci indică modul cum acestea sunt exploatate de regimuri autoritare cu ambiții în politica sa externă, și ar sugera că forțele de ordine într-un stat democratic ar putea răspunde acestor provocări fără a limita valorile democratice.

o sută de organizații civile care sunt bănuite că conduc activități ce ar afecta securitatea națională a Moldovei.¹⁵

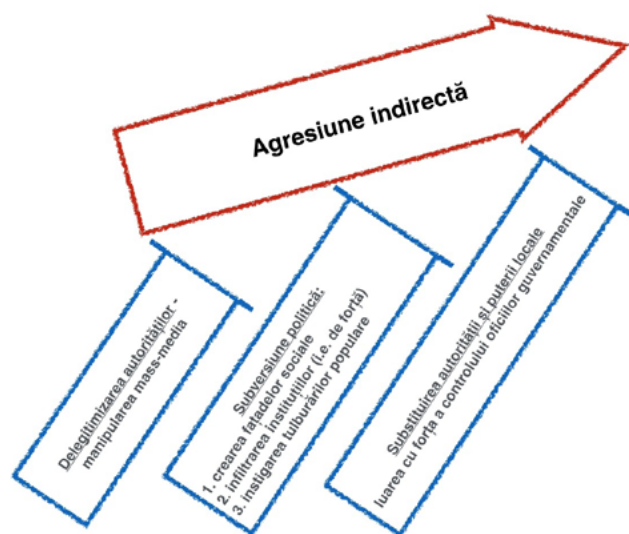

Fig.1. Ilustrarea schematică a agresiunii indirecte¹⁶ ruse în Ucraina. Schema sugerează ca realizarea consecutivă a blocurilor de strategii ridică riscul realizării cu succes a agresiunii indirecte.

De rînd cu crearea grupărilor de fațadă, un alt element al strategiei de subversiune este infiltrarea forțelor armate și a poliției, a altor instituții de stat, dar și a unor organizații non-guvernamentale importante printre care și universitățile (2007,6). Rosenau indică că prin intermediul infiltrării actorii străini pot obține un șir de beneficii cum sunt culegerea de informație secretă și identificarea vulnerabilităților interne, dezinformarea guvernării și inițierea unor politici sau strategii greșite și costisitoare pentru ea, capturarea resurselor economice ale statului, crearea condițiilor de șantaj și manipulare a funcționarilor, și la final slăbirea regimului politic și delegitimizarea acestuia. După cum

¹⁵ Europa Liberă, "Interviu cu directorul SIS Mihai Balan," 8 septembrie 2014, <http://www.europalibera.org/content/article/26572688.html>, accesat la 2 octombrie 2014

¹⁶ Termenul dat de rînd cu cel al intervenției subversive (Wright, 1960) a fost folosit de specialiști în timpul războiului rece, pentru a indica tipul de intervenție străină care are o intensitate mai mică ca războaiele convenționale, o prezență a agresorului mai puțin clară, operând prin actori-proxi locali, din care motiv devenea dificil clasificarea legală a intervenției militare drept agresiune pentru aplicarea prevederilor Cartei ONU (O'Brien, 1995). În prezent specialiștii din Occident se pare să fi selectat expresia 'război hibrid', care este una politic mai neutră - Stars and Stripes, "SACEUR: Allies Must Prepare for Russia 'Hybrid War,'" 4 septembrie 2014, <http://www.stripes.com/news/saceur-allies-must-prepare-for-russia-hybrid-war-1.301464>, accesat la 5 septembrie 2014.

observăm, acest element suportă și consolidează eforturile primului pas al subversiunii. Dacă e să revenim la exemplul Ucrainei, atunci putem identifica cazuri multiple cînd membrii structurilor de forță ale Ucrainei dar și funcționari din Crimeea au ales să servească conducerea politică instalată de rebelii pro-ruși.¹⁷ Cazuri similare la fel au avut loc în Donbas și Luhansk.¹⁸

Al treilea element esențial al subversiunii după Rosenau este instigarea tulburărilor populare. Prin organizarea dezordinilor publice, grevelor, înscenarea demonstrațiilor și provocarea nesupunerii civice se urmărește erodarea puterii și capacităților statului, precum și diminuarea prezenței acestuia în teritorii. La această etapă statul se confruntă cu o dilemă dificilă. Dacă nu reacționează prompt să oprească provocările la adresa autorității sale, statul se discreditează prin neputința de a asigura ordinea publică (Clutterbuck, 1973). Iar dacă răspunde prea dur la tulburările publice, atunci, în special datorită posibilelor provocări și inscenări din partea organizatorilor subversiunii, riscă să fie învinuit de violență excesivă, alimentînd protestele și sentimentele anti-guvernamentale (Rosenau, 2007).

2.3. Acapararea puterii

În etapa finală a tehnologiei de agresiune indirectă se pune efortul pe substituirea guvernării locale și organelor de ordine publică prin preluarea controlului fizic asupra edificiilor acestor organe de stat, care reprezintă și un simbol al autorității. Masele populare sunt deprinse că schimbarea legală de putere este observabilă prin înlocuirea unor persoane care conrolează clădirile publice, cu alte persoane, care de obicei se produce în rezultatul alegerilor sau numirilor directe de către autoritățile centrale. Autoritatea la populație se asociază astfel nu doar cu indivizi anumiți, dar în special

¹⁷ Vedomosti, "Byvshiy Komandujushiy VMS Ukrainy Stal Zamestitelem Komandujushogo Chernomorskim Flotom Rossii," 21 aprilie 2014, <http://www.vedomosti.ru/politics/news/25606651/byvshiy-komanduyuschij-vms-ukrainy-stal-zamestitelem>, accesat la 2 octombrie 2014. La fel, Korrespondent.net, "Krymskiy Parlament Naznachil Nataliju Poklonskuju Prokurorom Avtonomii," 11 martie 2014, <http://korrespondent.net/ukraine/politics/3317629-krymskiy-parlament-naznachyl-natalui-poklonskuui-prokurorom-avtonomy>, accesat la 2 octombrie 2014.

¹⁸ Novaya Gazeta, "Rossiiskoy Armii Pochti ne Vidno," 15 aprilie 2014, <http://www.novayagazeta.ru/politics/63203.html>, accesat la 2 octombrie 2014

cu persoanele care sunt în controlul simbolurilor de stat cum sunt edificiile publice și resursele administrative. Astfel de asocieri permit ridicarea gradului de acceptare a conducătorilor autoproclamați ai rebelilor printre populație la etapa inițială.

În regiunile unde o parte considerabilă a populației este simpatizantă rebelilor și scopurilor acestora, pentru a confrunta cu succes forțele de ordine și a reuși acapararea puterii este nevoie de grupuri mai mici de rebeli. În astfel de regiuni forțele de ordine vor avea puțin suport local, iar majoritatea populației nu se va implica nemijlocit în actele de violență. De fapt, după cum am indicat în una din secțiunile precedente, majoritatea populației în Luhansk și Donetsk nu se opuneau rebelilor pro-ruși, chiar dacă nici nu îi suportau activ (Ekho Moskv, 3 iunie 2014). În Crimeea situația a fost mult mai favorabilă rebelilor căci suportul din partea populației de care aceștia s-au bucurat a fost mult mai semnificativ.¹⁹

Suținerea masivă din partea localnicilor însă este un fenomen mai rar, căci necesită o prelucrare îndelungată prin manipulare media și subversiune politică. În cele mai dese cazuri avem de a face cu o populație inertă, care prin această calitate chiar crează unele probleme logistice pentru rebeli. Ultimii au nevoie pe termen lung de a atrage suportul mai activ al populației, pentru a supraviețui presiunii sau chiar ofensivei militare a autorităților centrale contra cărora s-a organizat rebeliunea. Ei au nevoie să recruteze luptători în primul rînd, dar și să restarteze activitatea aparatului administrativ în regiunile controlate de ei. O guvernare rebelă care funcționează și răspunde doleanțelor cetățenilor are șanse mai mari să evite protestele sau revolta populației, riscul cărora crește cînd localnicii sunt lipsiți de serviciile comunale, asigurarea socială și menținerea ordinii publice. Deci, o rebeliune contra unui guvern central funcțional ar putea supraviețui în cele mai multe cazuri doar dacă se bucură de suport aditional considerabil. Suportul poate fi atît extern, din partea unui actor străin, cît și intern venind din partea unor grupări oligarhice. De exemplu teritoriile regiunilor Luhansk și Donetsk care sunt sub

controlul rebelilor pro-ruși au primit ajutoare umanitare din partea Rusiei.²⁰ Exemple similare pot fi aduse în cazul regiunii transnistrene a Republicii Moldova unde Rusia, printre altele, asigură suplimente la pensiile localnicilor.²¹

Însă la etapa inițială rebelii au cel mai mult nevoie de suporteri activi, pentru a prelua controlul asupra instituțiilor de stat din regiune, dar și pentru a pregăti rezistența armată contra eforturilor guvernului central de a recupera controlul administrativ în teritoriile controlate de rebeli. De fapt, acest element al mecanismului de rebeliune este central pentru succesul ei. Din motivul că localnicii ar putea oferi un contingent cu pregătire militară insuficientă, forțele de avangardă ale rebelilor sunt importate frecvent din țara-patron a rebeliunii. Acestea de regulă sunt compuse din militari ai forțelor speciale sau colaboratori ai serviciilor secrete. De exemplu, în Crimeea Rusia a folosit contingente din infanteria sa marină, dar și forțele speciale ale Direcției informații militare ale Ministerului apărării.²² În Luhansk și Donetsk s-au implicat la fel militari ai trupelor aeropurtate militare și cercetași ai unităților de infanterie motorizată.²³ Motivul acestei selecții este că la etapa inițială e nevoie de unități de asalt, antrenate să preia rapid controlul instalațiilor civile și militare.

Tactica rusă s-a bazat pe următorul algoritm de acțiune: inițial grupuri militare de asalt ruse fără semne de identificare națională au luat controlul asupra instalațiilor guvernamentale ucrainene, după care acestea erau preluate de rebelii pro-ruși locali asistați de recruții din rîndurile naționaliștilor și cazacilor veniți din Federația Rusă. La această etapă cazacii și naționaliștii ruși de regulă exercită funcții de asigurare, care includ blocarea drumurilor și clădirilor, intimidarea forțelor locale de ordine,

20 BBC Russian, “‘Kamzy’ Gumanitarnogo Konvoia Vozvrashajutsja v Rossiju,” 23 august 2014, http://www.bbc.co.uk/russian/international/2014/08/140823_russian_convoy_ukraine_return, accesat la 7 octombrie 2014

21 Noi.md, “Rossija Vydela Pridnestroviju 300 Millionov Rubley dlya Vyplat Nadbavok Pensioneram,” 15 iulie 2014, http://www.noi.md/ru/news_id/43985, accesat la 2 octombrie 2014

22 RBK, “V Voennyh v Krymu Razgleadeli Chechenskiy Bataljon i Uljanovskih Desantnikov,” 6 martie 2014, <http://top.rbc.ru/politics/06/03/2014/909718.shtml>, accesat 2 octombrie 2014

23 RBK, “Rassledovanie RBK: Otkuda na Uraine Rossiiskie Soldaty,” 2 octombrie 2014, <http://top.rbc.ru/politics/02/10/2014/542c0dcfcbb20f5d06c1d87a>, accesat la 10 octombrie 2014

19 Gazeta.ru, “Krym Vybral Rossiju,” 15 martie 2014, http://www.gazeta.ru/politics/2014/03/15_a_5951217.shtml, accesat la 1 octombrie 2014

apărarea obiectelor capturate și controlul traficului pe căile de acces spre localități aflate sub controlul rebelilor.²⁴

În continuare, rebelii pro-ruși locali susținuți de naționaliștii și cazacii ruși urmează să joace rolul principal în protecția pozițiilor militare și politice acaparate de forțele speciale ruse. Armatei ruse, în schimb, i se oferă deja rolul secundar și de asigurare în caz de crize. De exemplu, în situația în care forțele guvernamentale devin mai eficiente în operațiunile purtate contra rebelilor, trupele militare active ruse intervin pentru a întoarce balanța de forță în folosul forțelor separatiste. În regiunile Luhansk și Donetsk intervențiile acestora au fost atât mai vialate dar și mai evidente.²⁵ Anume intervenția masivă a forțelor militare ruse a oprit ofensiva din septembrie a trupelor ucrainene și a amenințat Ucraina cu pierderea orașului Mariupol, impunând președintele Petro Poroșenko să accepte condițiile de încetare a focului la Minsk.

Însă este important de menționat încă o dată că Rusia nu a recunoscut participarea sa în luptele din estul Ucrainei. Astfel, ea evită punerea în acțiune de către comunitatea internațională a planurilor și procedurilor menite să răspundă la agresiuni interstatuale.²⁶ Practic, Rusia exploatează imperfecțiunea dreptului internațional și costul înalt al unor răspunsuri armate contra ei. O altă descriere ar fi că Rusia a înlocuit procedura aplicării instrumentului său militar pentru acapararea resurselor străine (care este agresiune interstatală directă), prin crearea și suportul unui actor intern ucrainean care să-i dobândească resursul dorit (care este

agresiune internă sau război civil).

Într-o susținere a schimbării strategiilor convenționale de război interstatual de către Rusia pe strategii subversive și ascunse de conducere a războiului modern, în modul reflectat de Rosenau (2007), șeful Statului major general al Forțelor armate ale Rusiei, generalul de armată Valeriy Gerasimov insistă un an înainte de operațiunea rusă în Crimeea:

Însuși “regulile de război” s-au schimbat substanțial. A crescut rolul măsurilor nonmilitare în atingerea scopurilor politice și strategice, astfel încât într-un număr de cazuri acestea s-au arătat semnificativ mai eficiente decât instrumentul militar. Urmărim schimbarea preferințelor în metodele de confruntare [interstatală, - D.M.] spre aplicarea pe larg a măsurilor politice, economice, informaționale, umanitare, și alte instrumente nonmilitare, implementate cu exploatarea potențialului protestatar al populației locale. Toate aceste activități se completează cu măsuri militare de caracter ascuns, inclusiv prin aplicarea măsurilor de confruntare informațională și operațiunilor forțelor speciale. Folosirea deschisă a forței militare, în cele mai dese cazuri sub deghizare de acțiuni pacifatoare sau management al crizelor, au loc doar la etapele mai avansate, de regulă pentru atingerea succesului definitiv în conflict.²⁷

Astfel, devine evidentă necesitatea de a identifica aspectele de forță sau militare ascunse ale unei astfel de intervenții indirecte externe, căci elementul subversiv nu poate atinge succes final fără ele. Deci, în cazul în care țara-țintă reușește să creeze obstacole în calea agresiunii indirecte, nu doar de natură politică, dar și de natură militară, ea poate reduce semnificativ potențialul de succes a intervenției externe.

24 Youtube, “*Russkie Vojska Shturmovali Voennyj Aerodrom ‘Bel’bek’*,” 22 martie 2014, <http://www.youtube.com/watch?v=jUjLRHWaxx4>, accesat pe 5 octombrie 2014. În acest video se observă că unii simpatizanți ruși care merg în spatele grupului de asalt, poartă echipament căzăcesc. Imaginile aceleiași operațiuni filmate cu altă cameră, <http://www.youtube.com/watch?v=Flbwqweo4wI> (accesat 2 octombrie 2014) oferă detalii mai clare la momentul 1:06 min.

25 Tsenzor.net, “*Reportazh s Pozitsiy Rossiiskih ‘Gradov’, Bjushih po Ukraine*,” 6 august 2014, http://censor.net.ua/resonance/296860/reportaj_s_pozitsiyi_rossiyiskih_gradov_byushih_po_ukraine, accesat la 8 octombrie 2014

26 Evident că răspunsurile non-militare primite contra Rusiei de statele occidentale la fel sunt oarecum costisitoare pentru ea, dar ele nu vor dura mult timp, pentru că generează costuri foarte mari și pentru inițiatorii acestor răspunsuri, după cum clar indică studiile pe sancțiunile economice (Drezner, 2003). Rusia înțelege acest lucru și a ales o poziție de așteptare.

27 Gerasimov, Valeriy, “*Tsennost’ Nauki v Predvidenii*,” *Voенно-Промышленный Курьер*, No.8 (476), 27 februarie-5 martie 2013, p.2, http://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf, accesat la 7 octombrie 2014

3. Obstacole militare

Pînă la momentul acesta am examinat în special aspectele politice ale agresiunii indirecte a Rusiei în Ucraina. Pentru a înțelege mai clar această tehnologie de conflict urmează să-i examinăm și aspectele militare. Este un exercițiu foarte util în special pentru că ne permite descrierea mai minuțioasă a variabilei de cost, care după cum am evidențiat la începutul studiului, poate determina diferența între război și diplomație.

În esență sa dinamica războiului este un proces de atrițiune (uzură) reciprocă a resurselor de luptă ale părților combatante. Nu e de mirare că cercetările operaționale (*operations research*) militare au folosit drept măsură tradițională a efectului luptei dinamica de atrițiune (Perry și Moffat, 1997). Adică, pentru simplificare să ne imaginăm confruntarea a două armate. Drept rezultat al acestei confruntări vom observa că resursele de luptă ale armatelor oponentilor, incluzînd personal militar, tehnică, muniții, altă asigurare logistică, se micșorează, ce și reprezintă procesul de atrițiune. Viteza micșorării cantității de resurse de luptă din partea fiecărei părți va depinde de un șir de factori, printre care superioritatea în resurse²⁸, strategie (Stam 1996, Biddle 2004), fermitate în acțiuni (Maoz, 1983), tehnologie (Van Evera, 1999), dar și de spațiul de interacțiune de luptă (Mînzărari, 2013). În condițiile unor capacități militare similare și a unei viteze de atrițiune similară, resursele de luptă a părților beligerente urmează să descrească în dinamică similară și vor merge împreună spre zero. Într-un astfel de model formal forțele militare vor atinge zero în aceeași perioadă de timp. În realitate, cînd avem de afaceră cu astfel de cazuri, părțile beligerente de regulă se retrag pînă a se nimici unul pe altul (Epstein, 1985).

Astfel, dinamica explicată mai sus va descrie destul de bine o luptă convențională de tipul armată contra armată. Evident, în astfel de condiții țara cu tehnologie militară mai sofisticată are mai mare șansă să cîștige un război, chiar în fața unor forțe mai numeroase.

28 Majoritatea literaturii care examinează războaiele recunoaște rolul capabilităților militare pentru atingerea victoriei. De a se vedea la capitolul acesta literatura paradigmei realiste a teoriei relațiilor internaționale și lucrărilor teoretic afiliate (Organski și Kugler 1978, Waltz 1979, Van Evera 1998), sau studiile mai tehnice din curentul instituțional-raționalist (Bueno de Mesquita 1981, Powell 2006, Slantchev 2011).

Statele Unite au demonstrat acest lucru în Războiul din Golf din 1990. La confruntarea a două forțe armate echipate tehnologic similar, avantajul va fi de partea forței mai numeroase, de regulă. Însă astfel de confruntări armate convenționale au de obicei loc în conflictele interstatale directe. Cînd avem de afaceră cu agresiuni indirecte, statul-patron prin dorința de a-și ascunde participarea nu își va folosi masiv forțele sale convenționale, dar va pune accent pe forțele speciale echipate ușor și pe rebelii agentului-proxi în țara agresată²⁹. Adică, în aceste cazuri vorbim de confruntări militare asimetrice, cînd armata guvernului central cu care rebelii se confruntă, este tehnologic mai bine echipată și numeric superoară.

În conflictele militare asimetrice observăm efecte diferite. În acest tip de conflict, cu care suntem cunoscuți prin exemplele războiului din Vietnam cu participarea SUA, războiului din Afganistan cu participarea URSS, conflictului din Algeria cu participarea Franței, și multe alte similare, cercetările indica alți factori ce ar determina victoria. Ele indică că actorul militar superior confruntă un risc mult mai mare să fie înfrînt în astfel de războaie. Arreguin-Toft (2005, 97) sugerează de exemplu, că din 1800, cînd actorul mai puternic obținea victorie în 88% din conflicte armate, această rată a scăzut considerabil. Astfel, către perioada 1950-1988 rata victoriei s-a ridicat la 45-55% pentru actorul militar inferior. În linii largi, aceasta se explică prin faptul că rebelii inferior militar evită să confrunte direct forțele guvernamentale, prin aceasta reducînd puternic avantajul militar al actorului mai puternic.

Alte explicații ale succesului actorului mai slab în războaiele asimetrice includ factorii mediului de interacțiune de luptă astfel cum sunt terenul dificil (muntos sau jungle) sau concentrația populației (Fearon și Laitin, 2003). Sullivan (2007) explorează motive perceptiv-economice, indicînd că partea mai slabă ar putea avea o toleranță pentru cost mai înaltă ca adversarul mai puternic. Studiul ei urmează un întreg curent de literatură care examinează rolul percepțiilor (și nu neapărat al factorilor obiectivi) în asumarea riscului de conflict

29 Se are în vedere conducerea separatistă susținută de țara patron: în Transnistria e conducerea de la Tiraspol, în formațiunile DNR/LNR în estul Ucrainei sunt autoproclematele autorități ale acestora, susținute de Rusia.

armat. Smith și Stam (2003) de exemplu indică că războiul poate izbucni când oponenții nu au percepții similare despre costurile de război, și încăierările armate au rolul de a asigura convergența acestor percepții. Deci, putem deduce că asupra riscului izbucnirii violențelor armate influențează nu doar factori obiectivi, precum sunt resursele, dar și percepțiile despre șansele de succes în război (Bueno de Mesquita 1981, Blainey 1988), care pot de fapt fi eronate (Jervis, 1988).

Urmînd însă logica literaturii de *operations research* militare, care de rînd cu modelarea matematică consideră practica luptelor la nivel tactic și operațional, trebuie să evidențiem că viteza de atrițiune joacă un rol important în succesul în război. Ideea este suportată și de cercetările în știința politică, care au confirmat logica precum că partea beligerentă care este capabilă să genereze o intensitate de violență mai mare contra oponentului, e mult mai capabilă să reducă abilitatea acestuia de a rezista (Hegre et al., 2001). Oferind o completare analitică a acestui volum de cercetări, Wagner (2000) a indicat că părțile la război pot controla durata de timp cât să lupte, astfel fiind în stare să reguleze costurile pe care și le pot impune unul asupra altuia.

Un pas următor ar fi să examinăm cum anume părțile la un conflict armat generează costuri de luptă pentru oponent, astfel încercînd să îi forțeze să termine războiul. Clausewitz (1976, 93) a sugerat un număr de căi prin care se pot produce astfel de costuri. Mai întîi de toate un actor poate invada teritoriul oponentului, extrăgînd resurse economice din acest teritoriu sau distrugîndu-le pentru a preveni colectarea lor de către oponent. Apoi, poate conduce operațiuni militare care să impună suferință asupra oponentului. Clausewitz a indicat că pentru a grăbi uzarea resurselor oponentului (capacitatea de luptă, fermitatea, resurse economice, umane, industriale, etc.), e necesar să se poată controla durata conflictului armat, urmărind istovirea rezistenței fizice și morale ale acestuia.

Drept concluzie observăm că în cazul agresiunii indirecte, de regulă se produc confruntări militare de natură asimetrică, unde cel puțin la etapa inițială rebelii vor folosi strategii militare orientate spre evitarea confruntări directe cu

forțele guvernamentale superioare. Această dinamică prezice extinderea duratei de conflict violent, precum și pierderi considerabile de resurse de luptă din partea forțelor guvernamentale, care nu sunt instruite să facă față la o astfel de strategie. Un aspect relevant este și consolidarea dreptului internațional care ghidează desfășurarea conflictelor armate, prin care se restrînge aplicarea forței militare nediscriminatoare contra localităților populate și în regiunile de concentrare a populației civile (Solis, 2010). Parțial din acest motiv și orașele mari au devenit mai recent un mediu favorabil pentru insurgenți, de rînd cu junglele și teritoriul muntos.

Cu toate ca acest fapt ar sugera o reducere a pierderilor printre populație civilă, exemplul Ucrainei ne indică că aplicarea practică a prevederilor Legii privind conflictelor armate este afectată de preferințele statelor influente care susțin părțile la conflict.³⁰ Totuși, atît din considerente umanitare, dar și pragmatice,³¹ aplicarea tehnicii de luptă nediscriminatorie (artilerie și aviație) urmează să fie limitată în zonele cu populație civilă. Drept rezultat al acestor limitări, se reduce discrepanța în capacitatea de luptă între rebelii mai puțin numeroși și mai slab înarmați și forțele guvernamentale. Iar aceasta duce la scăderea vitezei de atrițiune a forțelor rebele, ridicarea atrițiunii forțelor guvernamentale (care trebuie să intre în contact mai apropiat cu rebelii) și prin urmare generează costuri mult mai mari pentru guvernul central. Ca o altă consecință, această dinamică ridică probabilitatea de victorie a forțelor rebele.

30 Rapoartele agențiilor ONU indică ca atît forțele rebele cît și cele guvernamentale ucrainene folosesc în mod nediscriminatoriu artileria și aviația în regiunile populate de civili. Rebelii au fost pe larg condamnați pentru acest lucru în presa internațională, însă forțele guvernamentale au beneficiat de un tratament mai moale, avînd un suport tacit din partea SUA și UE, care au argumentat că Ucraina are dreptul să-și apere integritatea teritorială prin forța militară. Pentru detalii a se vedea raportul Consiliului ONU pentru drepturile omului (ref.: A-HRC-27-75), http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/HRC/RegularSessions/Session27/Documents/A-HRC-27-75_en.pdf, accesat la 11 octombrie 2014

31 Folosirea acestor mijloace de luptă, cum ilustrează exemplul Ucrainei, duce la consolidarea loialității față de rebeli printre populația locală și răspîndirea sentimentelor anti-guvernamentale.

4. Factori de risc pentru Moldova

În secțiunile precedente s-au descris dinamiciile agresiunii indirecte și ale aplicării forței armate în conflictele asimetrice contemporane, considerînd experiența Ucrainei, printre altele. În acest capitol urmează să fie examinate învățămintele pentru Moldova reieșind din aceste exemple și se intenționează evaluarea unor răspunsuri optime în cazurile cînd situații de criză similare ar putea izbucni pe teritoriul ei. La general, am putea rezuma că:

- a) datorită costurilor mari există tendința ca războaiele armate între state să ia forma unei agresiuni indirecte prin intermediul unor actori-proxi locali;
- b) diferența în capacitățile militare între trupele guvernamentale și cele rebele tind să se diminueze datorită strategiilor de luptă, asistența externă, dar și a dreptului internațional;
- c) riscul izbucnirii confruntărilor armate este mult mai ridicat decît se credea, fiind la fel alimentat de divergențe în percepțiile oponentilor privind șansele de victorie.

Examinînd condițiile care avansează riscul unui conflict armat, am putea evidenția un șir de factori. Contestările asupra teritoriului reprezintă unul din cei mai mari factori de risc pentru escaladarea conflictelor politice în violențe organizate sau război (Gochman and Leng 1983, Hensel 1996, Vasquez and Henehan 2001, Vasquez 2009, Braithwaite și Lemke 2011). Disputele teritoriale nu este necesar să fie între actori statali - este des cazul că dezacordurile de tip centru-periferie în unele țări să ducă la efecte similare, mai ales cînd acestea sunt agravate de diferențe etnice.

Acest lucru s-a demonstrat clar atît în cazul Ucrainei, dar și pe exemplul unor conflicte separatiste generate după destrămarea Uniunii Sovietice. Moldova este afectată direct de unul din aceste conflicte, care există în stare înghețată în regiunea transnistreană a țării. Adîitional la conflictul transnistrean, mai exista cîteva potențiale puncte fierbinți pe harta Moldovei, care ar putea genera conflict violent dacă vor fi exploatate fără obstacol de către actori străini interesați în instigarea instabilității. Drept exemplu, la începutul anului curent Institutul rus pentru cercetări strategice (RISI) a postat

o discuție între directorul RISI, Leonid Reshetnikov și expertul acestei instituții pe problema Moldovei Vasilii Kashirin, în care aceștea au indicat Gagauzia, Taraclia și Bălți ca regiuni susceptibile la conflict.³² Astfel, aceștea au evidențiat potențialul de conflict între centru și regiunile locuite de minorități naționale, care ar putea fi exploatat pentru escaladarea lui violentă.

Un alt aspect care ridică riscul agresiunii indirecte, și care a fost subapreciat în Ucraina dar și în Moldova, este mecanismul de formare a intresului Rusiei față de țările din fosta URSS. Este relevantă în acest caz elaborarea lui Taliaferro (2004), care a prezentat o teorie a balanței riscurilor, sugerînd că marile puteri sunt puțin tolerante la pierderea influenței, prestigiului și puterii internaționale. Acesta a indicat că marile puteri se pomenesc prinse și blocate în conflicte care în realitate nu ar fi atît de importante material pentru ele, dar o fac pentru a reduce pierderile percepute. Cadrul teoretic care a inspirat această logică este teoria perspectivei (Kahneman și Tversky, 1979) din economia behavioristă, care indică că un actor va accepta mai mult risc cînd va fi în domeniul pierderilor, decît cînd va fi în domeniul cîștigurilor.³³

Pierderile sunt diferențiate de cîștiguri în dependență de un punct de referință, care de regulă este situația de normalitate percepută, sau status quo-ul prezent (Wakker, 2010). De fapt Palmer și Morgan (2006) au propus o teorie a politicii externe care explorează ideea precum că statele urmăresc două scopuri în politica lor externă care reprezintă interesul național - menținerea dar și schimbarea status quo-ului. Acest cadru logic urmează examinarea de securitate națională oferită de Morrow (1987, 426), prezentată drept capacitatea unui stat să mențină acea stare (rezoluție) a situației politice de interes, pe care o preferă. Astfel, în dependență de importanța unei situații pentru un stat, deteriorarea acesteia ar putea duce la o degradare mai gravă (sau mai slabă) în nivelul de securitate decît deteriorarea unei alte situații.

Cu cît mai mare schimbarea situației în jurul Rusiei este, și cu cît mai mult ea afectează aștep-

32 "Moldaviya i Ukraina pod Peatoi Evrokomissarov," Rossijskii Institut Strategicheskikh Issledovani, 17 februarie 2014, <http://risstv.ru/2014/02/17/mol-daviya-i-ukraina-pod-pятоj-evrokomii/>, accesat la 10 octombrie 2014

33 Teoria a fost confirmată prin multiple cercetări experimentale (i.e. Weber et al., 2002)

tările de câștig pe plan internațional și național ale acesteia, cu atât mai puternică urmează să fie reacția Rusiei. Evident, deteriorările în status quo-ul situațiilor curente va fi primit în special bolnăvicios din partea Rusiei, dat fiind că o vor plasa în domeniul de pierderi. De exemplu, decizia neașteptată a Rusiei de a anexa Crimeea poate fi interpretată în lumina schimbării conducerii de la Kiev pe o guvernare, reprezentanții careia s-au manifestat prin declarații foarte radicale contra Rusiei, inclusiv amenințări de a denunța acordul bilateral care regula prezența flotei ruse la Sevastopol.³⁴

Examinând reticența Rusiei față de integrarea continuă a Moldovei în structurile europene, e necesar să se înțeleagă care sancțiuni ar fi mai dureroase pentru Rusia. Occidentul a lansat un șir de sancțiuni economice pentru a forța Rusia să își retragă suportul oferit rebelilor din estul Ucrainei. Dar s-au calculat oare corect măsurile de coerciție diplomatică progresivă³⁵ aplicate contra Rusiei și sunt ele capabile să genereze costuri nedorite pentru ea? Cercetările științifice ne indică că diferite țări valorează diferit bunurile politice sau economice. De exemplu, Gartzke (2007), Brooks (2005), dar și Boix (2003) au sugerat că statele apreciază în mod diferit factorii de producție³⁶ în dependență de nivelul de dezvoltare economică. Adică, țările dezvoltate apreciază lucruri ca teritoriul, prosperitatea economică generală a țării, sau viața cetățeanului diferit decât țările subdezvoltate.

Aceasta se manifestă printre altele în modul de conducere a războiului, în care statele dezvoltate mizează pe tehnologii foarte scumpe pe care le folosesc pentru a reduce jervele în rîndurile soldaților sai, pierderea cărora e politic foarte

costisitoare.³⁷ Țările subdezvoltate în schimb tind să privească pierderea în vieți umane ca mai puțin costisitoare, explicația economică fiind că oamenii reprezintă pentru astfel de lideri autoritari un resurs mai puțin deficitar, și deci mai eficient în comparație cu alte resurse. Un alt exemplu de diferențe în aprecierile de costuri ar fi valoarea atribuită cuceririlor externe, teritoriul deseori fiind apreciat mult mai valoros de către țările subdezvoltate decât de cele dezvoltate.³⁸

Un alt factor de risc ar fi instabilitatea internă politică în statul care este ținta agresiunii indirecte. Aceasta se poate manifesta prin capacitatea slabă a instituțiilor politice să reguleze relațiile între forțele și partidele politice, astfel încât acestea încep să își rezolve conflictele în afara spațiului legal, sau chiar prin metode criminale. Credibilitatea curții constituționale ale statelor afectate de instabilitate politică ar juca un rol semnificativ în reducerea disensiunilor interne și a riscurilor de criză politică, care ar putea fi exploatată din exterior. Spre exemplu, un rezultat al dezacordurilor serioase între partidele politice de la guvernanare ar fi reducerea drastică a eficienței instituțiilor de stat, pierderea încrederii cetățenilor în acestea și deci consolidarea pasivității și apatiei față de viața politică,³⁹ dar și față de supraviețuirea politică a acestor autorități. Oferind exemplul Ucrainei, ne-am putea referi la conflictele între actorii politici influenți în această țară, prin intermediul cărora se manifestă pe plan politic interesele de afaceri ale

34 Utro.ru, "Ukraina Namerena Vydvorit Chernomorskii Flot S Kryma," 20 martie 2008, <http://www.utro.ru/articles/2008/03/20/724973.shtml>, accesat la 9 octombrie 2014. Chiar și în timpul guvernării lui Ianucovych rușii se confruntau cu probleme în Crimeea, după cum e descris în topwar.ru, "Vopros Dnea: Budet li Provoditsea Modernizatsiya Chernomorskogo Flota," 23 decembrie 2013, <http://topwar.ru/37634-vopros-dnya-budet-li-provedena-modernizatsiya-chernomorskogo-flota.html>, accesat la 9 octombrie 2014

35 Pentru detalii despre coerciția diplomatică a se vedea George (1991)

36 Literatura economică distinge între un șir de factori de producție, care sunt mențiți să clasifice resursele economice. În studiu mă refer la factorii de producție primari, care includ pământul (și resursele naturale), activitatea de muncă, capitalul, și mai recent, antreprenorialul, sau capitalul intelectual.

37 Drennan, Justine, "Destroying a \$30,000 Islamic State Pickup Truck Can Cost Half a Million Dollars," *Foreign Policy*, 8 octombrie 2014, http://complex.foreignpolicy.com/posts/2014/10/08/destroying_a_30000_islamic_state_pickup_truck_can_cost_half_a_million_dollars, accesat la 10 octombrie 2014

38 O obiecție ar putea fi exemplul Israelului, însă în acest caz avem de aface cu un caz deficitar care nu este substituibil. Tendința la care mă refer se observă mai bine analizând frecvența războaielor interstatale și faptul că țările dezvoltate mai puțin sunt angajate în războaie de acaparare teritorială și mai mult în războaie de schimbare a politicilor. O potențială explicație ar fi ascunsă în structura economică, și prețul factorilor de producție pentru diferite regimuri.

39 O obiecție ar putea fi exemplul Israelului, însă în acest caz avem de aface cu un caz deficitar care nu este substituibil. Tendința la care mă refer se observă mai bine analizând frecvența războaielor interstatale și faptul că țările dezvoltate mai puțin sunt angajate în războaie de acaparare teritorială și mai mult în războaie de schimbare a politicilor. O potențială explicație ar fi ascunsă în structura economică, și prețul factorilor de producție pentru diferite regimuri.

oligarhilor Dmitry Firtash și Igor Kolomoisky.⁴⁰ Consecutiv, aceste interese chiar se pot ciocni cu eforturile curente ale președintelui Petro Poroshenko,⁴¹ care de facto este și el un oligarh.

5. Scenarii de criză și lecții

În corespundere cu scopul studiului dat e suficient să menționăm, că pierderile de la sancțiunile economice occidentale par a fi mai mici decât pierderile pe care Rusia le percepe să apară în urma cedărilor pe problema ucraineană. În contextul situației din Republica Moldova, considerînd situația ucraineană drept un semnal costisitor⁴² despre preferințele reale ale Rusiei, rămîne să concludem că riscul implicării Rusiei în instigarea situațiilor de conflict în Moldova este foarte ridicat. Contribuie la această concluzie și înțelegerea că Rusia a demonstrat atît interesul să o facă pentru a-și realiza interesele politicii externe, cît și capacitatea de a o realiza - adică sunt prezente ambele părți componente ale unui risc de securitate (Helfstein, 2012).

Acțiunile Rusiei în Ucraina a alarmat și strategii militari americani. Aceștea au ajuns la un șir de concluzii:

Anexarea de către Rusia a peninsulei Crimeea deopotrivă cu folosirea forțelor convenționale și neco convenționale în Ucraina sugerează că Rusia este determinată să își extindă teritoriile și să își consolideze puterea în zona euroasiatică. Rusia a desfășurat și a integrat un set de măsuri diplomatice, informaționale, militare și economice, pentru a conduce acțiune numite de unii analiști drept operațiuni "nelineare". Pentru a-și avansa scopurile de război Rusia a desfășurat operațiuni la un nivel de agresiune sub pragul care ar fi putut provoca un răspuns coordonat al Organizației Tratatului Atlanticului de Nord. Mai mult ca atît, Rusia a folosit spațiul cibernetic

și rețelele sociale în Internet pentru a influența percepțiile atît acasă cît și în străinătate și pentru a oferi acoperire pentru operațiuni militare extinse.⁴³

Urmează că conducerea politică în Republica Moldova va fi confruntată cu nevoia de a examina un șir de opțiuni dificile: i) să accepte potențialele consecințe ale riscurilor agresiunii externe indirecte fără a se pregăti să le confrunte; ii) să decidă că riscul este redus și la fel să nu întreprindă nimic; iii) sau să investească în adresarea riscurilor, chiar dacă există o oarecare șansă că scenariul negativ nu se va realiza. Un model decizional simplu ne indică, că dacă consecințele implicării Rusiei în Moldova urmează să fie similare celor din Ucraina, atunci un răspuns optimal ar fi ca Moldova să se pregătească minuțios pentru a confrunta cel mai grav scenariu. Adică, să identifice resurse, să genereze capacități, algoritme de răspuns, și să se pregătească de diverse contingente.

În afară de pregătirea de a răspunde la aceste riscuri de criză, ar fi util să se desfășoare pregătirea în scopul preîntîmpinării lor, prin reducerea probabilității de realizare a acestora. Una din căile optime în acest sens este reducerea atractivității intervenției ruse în Moldova. Literatura de specialitate ne indică că pentru a înțelege câștigurile așteptate ale unui actor, urmează să-i înțelegem parametrii deciziei cum sunt preferințele, percepțiile, dar în special costurile (Morrow 2000, Harsanyi 1962). Cu cît mai mari sunt costurile unei politici, cu atît câștigurile de pe urma ei sunt mai reduse, micșorîndu-i atractivitatea. Continuînd ridicarea costurilor se poate atinge un prag, peste care intervenția militară (dar și politică) deja nu va mai fi apreciată precum că justifică costurile ei (Stam, 1996). Adică, chiar dacă Moldova nu înțelege complet preferințele de câștig ale Rusiei, ea ar urma să investească maximum eforturi în ridicarea costurilor pentru intervenția Rusiei, prin crearea diferitor baraje și obstacole.

Această analiză a oferit deja suficiente detalii pentru a înțelege mecanismul intervenției indirecte a Rusiei. Pentru a ridica costurile agresiunii

40 Mînzărari, Dumitru, "East or West - Moldova Wavers Between the EU and Russia," *Jane's Intelligence Review*, 8 octombrie 2014 (versiunea online)

41 Leshchenko, Sergii, "Ukraine's Oligarchs are Still Calling the Shots," *Foreign Policy*, 14 august 2014, http://www.foreign-policy.com/articles/2014/08/14/ukraines_oligarchs_are_still_calling_the_shots_0, accesat la 12 Octombrie 2014

42 OnlineTV, "Ukraina: Vzglead iz Kieva," Interviu cu directorul Centrului Kievlean pentru cercetări politice și conflictologie, Mihail Pogrebisnkiy, 6 octombrie 2014, <http://www.analitik.org.ua/publications/pogrebinsky/5423c14b91bd1-20141007112018/>, accesat la 12 octombrie 2014

43 Literatura care examinează deciziile în condiții de incertitudine indică că chiar dacă nu putem observa direct preferințele reale ale actorilor, le putem deduce din semnalele costisitoare, și deci mai mult credibile, pe care actorii le emit, inclusiv prin unele activități și declarații (i.e. Wakker, 2010).

nii indirecte și a reduce probabilitatea de succes ale acesteia, urmează să fie implementate măsuri care să obstrucționeze realizarea elementelor cheie ale acestei tehnologii de conflict. Iar zădărnicierea acestor elemente importante din mecanismul strategiei o va face mai puțin eficientă și va duce la creșterea numărului de erori în implementarea ei. Este relevant să menționăm că operațiunile de agresiune indirectă nu sunt atât de ușor de realizat, ceea ce oferă potențial enorm acțiunilor de interdicție, chiar dacă acestea par la prima vedere nesemnificative. În special, prin preîntâmpinarea desfășurării forțelor străine speciale pe teritoriul statului țintă, succesul agresiunilor indirecte poate fi redus aproape la zero.⁴⁴

Eforturile subversive străine pot lua diferite forme. În o descriere a strategiei ruse de agresiune indirectă se indică că Rusia printre altele exploatează grupările criminale locale pentru a interveni indirect în teritoriul străin, manipulând interesele actorilor locali influenți, manipulând mass-media și discursul politic în Occident, injectând mesaje confuze și contradictorii în spațiul public pentru a edifica alianțe cu grupări diverse, și folosind dezinformarea.⁴⁵ Un răspuns posibil ar fi identificarea potențialelor căi de acces în Moldova a strategilor ruși, care sunt de fapt contactele acestora cu organizațiile locale, fie ele din lumea interlopă, mass-media, antreprenori, sau funcționari locali. Aceste contacte urmează să fie monitorizate, de rînd cu tranzacțiile care le generează, iar oricare activități care contribuie la avansarea scopurilor descrise în mecanismul agresiunii indirecte (capitolul 3) urmează să fie preîntâmpinate sau cel puțin reduse.

Elementele strategiei de răspuns sugerate nu sunt atât de dificil de implementat cum ar părea la prima vedere. Ucraina a ratat să o facă deoa-

rece se confrunta cu problema schimbării autorităților centrale, dar și împărțirea sferelor de influență între noii actori veniți la putere. Guvernarea nouă a ignorat semnalele din regiuni pe care le-a perceput inițial drept simple proteste din partea susținătorilor locali ai oponentilor săi politici interni. Deja s-a menționat în text că agresiunea indirectă necesită pregătire preliminară. Un produs al acestei pregătiri vor fi zgomote de activitate eșită din comun, care pot fi interceptate de către serviciile de asigurare a ordinii publice. Aceste zgomote sunt generate din diferite surse, și cumulativ oferă un fon informativ suficient pentru a fi detectat de specialiștii organelor de stat abilitate.

Exemple de semnale alarmante ar fi noutăți despre lansarea lagărelor sportiv-militare, tranzacții comerciale implicînd cantități ridicate de costume de camuflaj, încălțăminte specială, arme albe, transferuri totale de avere și fonduri ale unor persoane din Moldova în Rusia, printre altele. Un alt semnal ar fi intrarea în Moldova a unui număr considerabil de bărbați apti pentru serviciul militar, cu sau fără cetățenie moldovenească, în grupuri mici sau individual și dispersată în timpul a cîteva săptămîni. Astfel de cazuri ar putea fi detectate prin identificarea neregularităților statistice, în urma monitorizării continue a influxului de persoane. Drept exemplu, dacă în segmentele precedente de t săptămîni au intrat y bărbați în medie, iar în segmentul $t+1$ săptămîni au intrat $2y$ și mai multe persoane, fapt care indică o iregularitate statistică pentru perioada examinată, atunci se cere de a bate alarma și de a investiga cazul.⁴⁶ Un alt potențial motiv de îngrijorare ar putea servi schimbarea tonului în sursele mass-media controlate de Rusia, atât în exteriorul țării cît și în Moldova. Oricare agresiune indirectă nu poate fi desfășurată fără pregătirea informațională, care dacă nu reușește să mobilizeze un număr mare de suporteri, apoi cel puțin produce o masă considerabilă de persoane pasive în societate. Adică, în cazul în care presa rusă va începe a descrie cazuri de violență pe motiv etnic, implicînd "naționaliștii" autohtoni, iar informația nu va corespunde adevărului, există o probabilitate foarte înaltă că avem de afacere

44 "The US Army Operating Concept: Win in a Complex World," US Army Training and Doctrine Command Pamphlet 525-3-1, 7 octombrie 2014, p.11, <http://www.tradoc.army.mil/tpubs/pams/TP525-3-1.pdf>, accesat la 14 octombrie 2014

45 Drept exemplu, un raport recent al Agenției centrale de informații americane (CIA) a scos la iveală după o evaluare istorică a încercărilor sale de a desfășura operațiuni de agresiune indirectă că foarte puține au avut succes. Succesul acestora a fost aproape null, în lipsa contingentelor americane în teren pentru a suporta rebelii, New York Times, "C.I.A. Study of Covert Aid Fueled Skepticism about Helping Syrian Rebels," 14 octombrie 2014, http://www.nytimes.com/2014/10/15/us/politics/cia-study-says-arming-rebels-seldom-works.html?_r=1, accesat la 14 octombrie 2014

46 Pomerantsev, Peter, "How Putin is Reinventing Warfare," *Foreign Policy*, 5 mai 2014, http://www.foreignpolicy.com/articles/2014/05/05/how_putin_is_reinventing_warfare, accesat la 10 octombrie 2014

cu pregătirea informațională în suportul unei subversiuni politice.

Pentru o mai mare claritate să examinăm câteva scenarii posibile în Moldova, și potențialele răspunsuri pentru zădărnicierea sau abordarea mai eficientă în caz când nu s-a reușit preîntîmpinarea crizei. Să considerăm scenariul teoretic când un membru al conducerii administrației locale într-o regiune a Moldovei este implicat în susținerea unei agresiuni indirecte străine în Moldova. Este o condiție destul de posibilă, pentru că după cum ne-a arătat experiența crizei ucrainene, a conflictelor separatiste în spațiul post-sovietic, dar și agresiunilor străine indirecte în timpul războiului rece, pregătirea unei subversiuni politice rar reușește fără suportul funcționarilor locali. Pentru realizarea rolului său în subversiunea externă funcționarul va trebui să mobilizeze suport și să recruteze susținători de pe loc. Această acțiune și altele similare iarăși vor genera zgomot informațional, care ar putea demasca natura activităților sale. Să presupunem că funcționarul a dat indicații ca localitățile din regiune să creeze “drujine” populare cu presupusul scop de a asista poliția locală în asigurarea ordinii publice. Acest fapt, fiind eșit din comun, ar trebui să provoace neliniște, și să atragă eforturi de verificare din partea autorităților centrale. Oricare schimbări sociale eșite din comun necesită atenția organelor abilitate.

În caz dacă devine cunoscut că funcționarul a reușit să organizeze o rețea de suporteri pentru lansarea unor acțiuni de natură similară celor descrise în capitolul trei, este necesară reacția promptă a autorităților centrale. Care ar fi un răspuns optimal? Să nu uităm, că scopul presupus al funcționarului recrutat de țara-patron este în acest scenariu de a destabiliza situația socială și politică în regiunea sa. Dacă persoana dată este un funcționar proeminent local, atunci arestarea acesteia ar putea de fapt să genereze protestele și destabilizarea dorite. În acest caz, o soluție mai avantajoasă ar fi ca funcționarul să fie deconectat de la rețeaua sa, interzicîndu-i indirect conducerea cu ea. Faptul poate fi atins prin arestarea sau izolarea unor membri esențiali ai rețelei care i-ar reduce funcționalitatea. În situația când grupul urmează să îndeplinească funcții active de asalt a clădirilor guvernamentale sau provocări în timpul protestelor, organele de menținere a ordinii publi-

ce ar putea practic lichida rețeaua prin izolarea celulei de asalt, a persoanelor responsabile de recrutare și logistică, astfel evitînd să provoace tensiuni sociale în localitățile regiunii. Iar arestul unei persoane publice proeminente locale ar putea contribui la izbucnirea acestora.⁴⁷ Evident, scenariul descris este doar un exemplu, care încearcă să elucideze principii generale de abordare a agresiunii străine indirecte de tipul celeia lansate în estul Ucrainei. În afară de soluția din exemplu ar putea exista un șir de alte soluții, în dependență de detaliile crizei.

Să presupunem că semnalele pregătirii pentru agresiunea indirectă au fost ignorate sau nu au fost observate de autoritățile centrale. De exemplu, serviciile abilitate pentru asigurarea ordinii publice nu au reușit să colecteze la timp informație din teren, posibil din cauza că oficiile lor regionale au fost recrutate în schema de subversiune. După cum ne sugerează practica agresiunilor indirecte, organele de forță sunt printre primele ținte pentru subversiune și recrutare, care se manifestă ulterior prin declarații precum că ele “au trecut de partea poporului”. În un al doilea scenariu propun să examinăm o situație similară cu Crimeea, dar și care manifestă elemente comune cu escaladarea violenței în regiunea transnistreană la începutul conflictului pe Nistru. Presupunem că capitala regiunii autonome a fost zguduită de proteste pe parcursul a câteva zile, și care din cauza incapacității forțelor de ordine să preîntîmpine provocări printre protestatari, s-au soldat cu jerve ome-nești. Acestea au fost folosite ca pretext pentru demonizarea organelor de forță în localitate, sediul cărora a fost atacat de grupuri de civili mascați. Instantaneu alte grupuri au asaltat și preluat controlul asupra edificiului legislativului local, în rezultatul cărui fapt s-a obținut forțat votul legislativului regional autorizînd crearea a unui guvern provizoriu și ordonînd forțelor de ordine locale să se supună direct acestui guvern.⁴⁸

47 La nivel tactic un exemplu de măsură de interdicție ar fi monitorizarea de către polițiștii de sector în teritoriu a noilor veniți, investigarea legăturilor acestora cu localnicii în caz dacă se ajunge la concluzia că sunt persoane de interes, etc.

48 Un alt exemplu de realizare practică a strategiei de interdicție a agresiunii indirecte ar fi să se creeze condiții pentru scoaterea funcționarului din atenția publică prin crearea unui gol informațional în jurul persoanei sale, ca mai apoi să fie izolat și investigat fără provocări de tensiuni sociale în regiune.

De rînd cu activitățile precedente, grupuri organizate de femei, copii și bătrîni au blocat căile de acces în unitățile de carabinieri și cele ale Armatei Naționale din regiune, pe care conducerea rebeliunii nu a reușit să le convingă să treacă de partea sa. Această barieră vie a fost consolidată cu una formată din tehnică, care a fost folosită pentru a sigila porțile unităților. Rebelii mizează că comandanții unităților vor evita să înlăture tehnica și să evacueze grupurile de oameni pentru a preveni potențiale jertve în rîndurile grupului, care blochează unitatea și care ar putea să se comporte destul de agresiv. Rebelii la fel mizează că administrația centrală va avea nevoie de ceva timp să analizeze situația și să se gindească la o soluție, care se așteaptă să fie delegarea unui grup de negociatori către regiune pentru discuții. Astfel ei vor cîștiga timp pentru a-și consolida pozițiile - prin înarmarea susținătorii săi, luarea sub control a obiectelor de importanță social-politică, blocarea principalelor căi de acces către regiune, și importarea grupurilor armate deghizate în civil din regiunea separatistă adiacentă sau din partea țării patron. Astfel, unitățile militare blocate nu vor putea interveni operativ să realizeze misiuni de interdicție contra rebelilor, iar pînă va veni delegația din capitala țării, rebelii își vor consolida pozițiile și vor vorbi de pe poziție de forță.

Scenariul doi pare foarte grav și exagerat, însă nu este imposibil, căci e copiat de pe cazurile ucrainene sau chiar de pe crizele din republicile sovietice în perioada destrămării URSS. Este clar că deja fiind o situație de criză în plină desfășurare, preîntîmpinarea căreia a fost ratată, autoritățile centrale oricum se vor afla în domeniul de pierderi și urmează să le minimizeze. Este puțin probabil că negocierile în acest caz vor convinge rebelii să lase armele și să revină la situația de pînă la criză. Acțiunile autorităților centrale urmează atunci să considere care este scopul dorit, caci potențialele scenarii cu care se vor confrunta sunt destul de pesimiste: i) ignorarea cerințelor rebelilor de a abandona integrarea instituțională cu Uniunea Europeană și acceptarea unei entități separatiste pe teritoriul său, cel puțin temporar; ii) acceptarea cerinței date și implicarea țării-patron a rebeliunii în calitate de mediator al conflictului între rebeli și autoritățile centrale; iii) ignorarea cerințelor rebelilor și confruntarea lor armată

după scenariul ucrainean cu mari jertve printre populația civilă și distrugerii de infrastructură; iv) confruntarea indirectă a rebelilor prin intermediul combinat al unui asediu politic, economic, și militar, deopotrivă cu acțiuni speciale caracterizate prin surprindere, viteză înaltă de realizare, și fermitate.⁴⁹

Evident, oricare din rezultatele de mai sus au avantajele și neajunsurile sale. În contextul studiului dat doresc să detaliez ultimul răspuns din scenariu. Dat fiind scopul de a reduce jertvele printre civili, care presupunem că în mare măsură nu sunt implicați în rebeliune, abordarea propusă ar fi să se răspundă simetric la agresiunea indirectă externă, prin aplicarea unui set de strategii preluate la fel din arsenalul tehnologiei agresiunii indirecte. Aceasta presupune tăierea surselor de asigurare a rebelilor atît financiară, materială, dar și cu recruți. Forțele armate ale țării ar trebui folosite să asigure un control foarte riguros al frontierei, blocînd legătura rebelilor cu țara-patron. În același timp, teritoriul controlat de rebeli este blocat și infiltrat de către forțe guvernamentale pentru a restabili legături cu cetățeni loiali. Ulterior, în timp de noapte sau în mod ascuns, grupuri ale forțelor speciale neutralizează punctele de control create de rebeli pe căile de acces, se infiltrează în regiune și arestează liderii rebeliunii.

Dat fiind că majoritatea rebelilor armați nu sunt așteptați să fie localnici, aceștea ar fi dislocați în grupuri și separat de populația civilă, permițînd incercuirea și izolarea lor fără a amenința viața civililor. După neutralizarea celor mai active grupuri armate de către forțele speciale, urmează ca forțele regulate să intre în regiune și să restabilească controlul asupra instituțiilor care reprezintă puterea (primăriei, sectoare de poliție, etc.). Toate perioada răspunsului urmează să fie cît mai scurtă, și însoțită de blocarea surselor media ale țării-sponsor a rebeliunii, dar și o campanie media agresivă pentru a convinge populația să se abțină de la activități anticonstituționale. Drept rezultat, fără suport financiar, conducere, dar și o parte din forțele de asalt, rebelii rămași în libertate vor părăsi pozițiile și vor încerca să se strecoare în afara țării.

⁴⁹ Această acțiune este un element obligatoriu al agresiunii indirecte, condusă pentru construirea legitimității administrației locale instalate de rebeli. Ulterior, pentru consolidarea acestei legitimități, urmează a se desfășura alegeri locale.

Ca și anterior, opțiunea de răspuns oferită pentru scenariul doi are un scop ilustrativ, și în realitate există un șir de abordări la acest scenariu. Se așteaptă că autoritățile centrale vor crea grupuri de specialiști care vor modela diferite scenarii inițiale și vor calcula riscurile și rezultatele acestora. Important este de reținut că cu cât mai pregătită va fi administrația centrală să răspundă la astfel de contingente, și va arăta public fermitate, cu atât mai mic este riscul izbucnirii rebeliunii. Astfel, una din măsurile care urmează să fie desfășurate de către Moldova în mod sistematic atât individual și cu ajutorul partenerilor externi, este difuzarea mesajelor puternice care să fie orientate pentru alterarea percepțiilor Rusiei privind nivelul ei de pierderi și probabilitatea de succes în caz de agresiune indirectă.⁵⁰ Realizarea oponentului că rezistența va fi fermă ar putea descuraja țara-patron de la instigarea unei rebeliuni, pentru că în acest caz rata de succes va fi percepută ca fiind joasă, iar costurile vor părea prohibitiv de înalte.

6. Concluzii

Textul precedent este menit să explice cum Rusia ar putea percepe pierderile de la sancțiunile economice ale Occidentului în comparație cu pierderile de pe urma reducerii imaginii de țară influentă în relațiile internaționale, interesele căreia sunt respectate. Faptul că între timp sancțiunile nu par să fie eficiente la schimbarea comportamentului Rusiei ar sugera că imaginea de stat puternic contează mai mult pentru Rusia. Alternativ, am putea deduce că Rusia așteaptă ca câștigurile de pe urma planurilor legate de Ucraina să-i compenseze pierderile de la sancțiuni.

Însă această observație aduce noutăți proaste pentru Republica Moldova. În primul rând ea oferă un semnal puternic că premisele cheie care stau la baza securității naționale ale RM sunt greșite. Este răsturnată miza precum că riscul conflictelor armate interstatuale în regiunea europeană este minimă. Un alt gol este asumția caracterului evident al agresiunii externe, inclusă în documentele doctrinale în materie de apărare și securitate. Astfel, se propune să apelăm la ajutorul instituțiilor internaționale în caz de agresiune externă. Experiența Georgiei

50 Prin fermitate se consideră termenul englez "resolve", adică răspuns neîntârziat, decisiv, informat și flexibil la evoluarea crizei, bazat pe pregătire și calcule a costurilor, care sunt acceptate pentru atingerea scopului.

în 2008, dar și cea curentă a Ucraine ne indică clar că suportul internațional nu oferă protecție contra pierderilor teritoriale. Nu doar că nici un actor extern nu a oferit ajutor direct militar acestor țări post-sovietice, dar și măsurile de presiune întreprinse de Occident contra Rusiei au fost insuficiente pentru a schimba comportamentul ultimei.

Adițional, observăm că agresiunea externă tinde să poarte un caracter indirect și vualat pentru a evita activarea puținelor mecanisme internaționale de protecție contra războaielor interstatuale. Agresiunea este deghizată în forma conflictelor interne, care sunt rapid escaladate din exterior în violență armată și duc la pierderea controlului asupra teritoriului de către autoritățile centrale. În așa scenariu nici măsurile practice militare elaborate nu sunt relevante. Prevederile Doctrinei militare a RM (1995) sugerează rezistența militară convențională agresorului armat în scopul de a-l forța să înceteze acțiunile de lupă la un stadiu începător, pentru a nu admite pătrunderea lui în adâncul teritoriului țării, și încheierea păcii în condițiile care să reflecte interesele Moldovei. Experiența Ucrainei din nou a scos la iveală că o astfel de abordare este destul de problematică, pentru că nu există un agresor extern distinct și o declarație formală de război.

Printre altele, s-a făcut foarte clar că o armată căreia nu i s-au oferit condiții necesare de instruire și pregătire de luptă are o prestație considerabil inferioară unei forțe militare ruse, chiar și mai redusă numeric. Mai mult ca atât, forțele armate ale RM nu sunt dotate material pentru a face față strategiilor de război neconvenționale, de tipul celor folosite de Rusia în Georgia, dar în special în Ucraina. Analizând prestația militară a Ucrainei și examinând tactica rusă de agresiune indirectă, devine evident că RM nu este pregătită nici teoretic să confrunte provocări de tipul celor generate de Rusia în Crimeea ori Donetsk și Luhansk.

Acest studiu este un efort modest în căutarea unor căi generale de examinare a mecanismului agresiunii indirecte externe. Ideea este că prin înțelegerea mecanismului acestei tehnologii de conflict am putea produce răspunsuri mai eficiente, ridica semnificativ costul aplicării ei

contra Republicii Moldova, și astfel micșora riscul materializării acesteia. Analiza scoate în evidență un număr de riscuri care ar face un stat mai vulnerabil agresiunii indirecte externe, și din care o majoritate persistă în Moldova. Printre cele mai mari riscuri am menționat existența contestărilor teritoriale, prezența disensiunilor între periferie și centru implicând minorități etnice concentrate teritorial, lipsa înțelegerii depline a preferințelor reale ale Rusiei, dar și ciocniri serioase de interese între forțele politice interne cu influență.

Studiul la fel oferă o examinare a anatomiei agresiunii externe indirecte de tipul celei declanșate de Rusia contra Ucrainei. După cum se observă, unele elemente ale acestei tehnologii de conflict par să se fi materializat deja în Moldova. În prima etapă a agresiunii indirecte se desfășoară o campanie mass-media intensă care are drept scop manipularea preferințelor populației, atinsă prin alterarea nevoilor curente ale populației, provocând în special insecuritate și lipsă de încredere în autoritățile constituționale. După începerea acestei campanii se crează organizații sociale fațadă, prin intermediul cărora se pregătește integrarea orizontală și verticală a agenților proximi ai agresorului extern în sistemul politicii interne a RM. La a treia etapă se infiltrează organizațiile de stat, în timpul căreia o atenție deosebită se acordă penetrării instituțiilor de forță. Ulterior se exploatează cadrul democratic politic și se crează tulburări sociale pe liniile de separare etnică și politică, care se canalizează spre ignorarea cadrului legal, nesupunerea civică, și pregătirea resurselor pentru rebeliuni violente. În a cincea etapă are loc desfășurarea rebeliunii armate, în timpul căreia este preluat controlul asupra simbolurilor de putere, printre care edificiile autorităților publice, sectoare de poliție, serviciului de securitate, și unități militare.

Analiza curentă scoate în evidență unele puncte slabe ale agresiunii indirecte, care includ necesitatea desfășurării campaniei de propagandă pentru manipularea nevoilor publicului, de infiltrare a grupurilor de specialiști civili și militari străini pentru dirijarea activităților subversive și operațiunilor inițiale de asalt, și de penetrare a instituțiilor

de stat pentru subminarea activității eficiente a guvernului central pe timp de criză. Un alt aspect vulnerabil al agresiunii indirecte este incapacitatea de a susține rebeliunea timp îndelungat în cazul curmării alimentării cu resurse și recruți prin canale externe. Examinarea dinamicii conflictelor militare ne-a sugerat că în acest caz este posibil de generat o viteză de atrițiune mai mare decât capacitatea de restabilire a resurselor distruse. La fel, putem deduce că ridicând viteza de uzură a resurselor rebelilor prin un tempou ridicat de luptă, atacuri rapide și prin surprinderea acestora, se mărește șansa de a curma agresiunea. Succesul militar al armatei ucrainene din luna septembrie confirmă această idee.

Exploatarea iscusită a acestor vulnerabilități a agresiunii indirecte oferă șanse ridicate statului-țintă de a o opri. Studiul însă la fel indică că pentru a reuși, este necesară adaptarea conceptuală și materială a cadrului de apărare și securitate națională la realitățile impuse de această tehnologie de conflict. Se indică, de fapt, utilitatea stringentă a reformării sectoarelor de securitate și apărare, integrându-le mult mai strâns decât acestea sunt la moment. Noua tehnologie de conflict care este proliferată în regiune nu are caracter pur militar, dar reprezintă o construcție hibridă, formată dintr-o constelație de elemente militare, politice, sociale, informaționale, și economice. Ea pune presiune semnificativă pe guvernare, căci poate cere decizii rapide, ferme, și mai puțin populare – este necesar de a înțelege că evitarea unui răspuns ferm rebeliunii la etapele incipiente ar putea crea violență extremă și suferințe mult mai mari pe termen lung. Latura pozitivă a proliferării unei noi tehnologii de conflict este că un stat cu capacități reduse cum este Moldova are șanse mai mari să respingă o agresiune indirectă decât una directă. Aspectul negativ al agresiunii indirecte externe este că Moldova poate miza pe un nivel de asistență externă mult mai redus.

Bibliografie

1. Arreguin-Toft, Ivan, "How the Weak Win Wars: A Theory of Asymmetric Conflict," *International Security*, Vol.26, No. 1 (vara, 2001), pp. 93-128
2. Biddle, Stephen, *Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle*, (Princeton: Princeton University Press, 2004)
3. Blainey, Geoffrey, *The Causes of War*, (New York: The Free Press, 1988)
4. Boix, Charles, *Democracy and Redistribution*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2003)
5. Braithwaite, Alex și Douglas Lemke, "Unpacking Escalation," *Conflict Management and Peace Science*, Vol.28:2 (aprilie 2011), pp. 111-123
6. Brooks, Stephen, *Producing Security: Multinational Corporations, Globalization, and the Changing Calculus of Conflict*, (Princeton: Princeton University Press, 2005)
7. Bueno de Mesquita, Bruce, *The War Trap*, (New Haven: Yale University Press, 1981)
8. Clutterbuck, Richard, *Protest and the Urban Guerrilla*, (New York: Abelard-Schuman, 1973)
9. Clausewitz, Carl von, *On War*, (Princeton: Princeton University Press, 1976)
10. Druckman, James N. și Arthur Lupia, "Preference Formation," *Annual Review of Political Science*, Vol.3 (iunie 2000), pp.1-24
11. Drezner, Daniel W., "The Hidden Hand of Economic Coercion," *International Organization*, Vol.57, No.3 (vara 2003), pp.643-659
12. Epstein, Joshua M., *The Calculus of Conventional War: Dynamic Analysis without Lanchester Theory*, Studies in Defense Policy, (Washington, D.C.: The Brookings Institution, 1985)
13. Fearon, James D., "Rationalist Explanations for War," *International Organization*, Vol.49, No.3 (vara, 1995), pp. 379-414
14. Fearon, James D., și David D. Laitin, "Ethnicity, Insurgency, and Civil War," *American Political Science Review*, Vol.91, No.1 (februarie 2003), pp. 75-90
15. Freeman, Charles W., *Arts of Power: Statecraft and Diplomacy*, (US Institute of Peace, 1997)
16. Garfinkel M. și S. Skaperdas, *The Oxford Handbook of the Economics of Peace and Conflict*, (New York: Oxford University Press, 2008)
17. George, Alexander L., *Forceful Persuasion: Coercive Diplomacy as an Alternative to War*, (Washington D.C.: United States Institute of Peace, 1991)
18. Gilboa, Itzhak, *Rational Choice*, (Cambridge: MIT Press, 2010)
19. Gochman, Charles, and Russell Leng, "Realpolitik and the road to war: An analysis of attributes and behavior," *International Studies Quarterly*, Vol.27, No.1 (martie, 1983), pp. 97-120
20. Grotius, Hugo, *On the Law of War and Peace*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2012)
21. Harsanyi, John C., "Measurement of Social Power, Opportunity Costs, and the Theory of Two-Person Bargaining Games," *Behavioral Science*, Volume 7:1, (ianuarie 1962), pp. 67-80
22. Hegre, Havard, Tanja Ellingsen, Scott Gates, și Nils Petter Gleditsch, "Toward a Democratic Civil Peace: Democracy, Political Change, and Civil War, 1816-1992," *American Political Science Review*, Vol. 95, No.1, (martie, 2001), pp. 33-48
23. Helfstein, Scott, "Backfire: Behavioral Decision Making and the Strategic Risk of Successful Surprise," *Foreign Policy Analysis*, Vol.8, No. 3 (2012), pp. 275-292
24. Hensel, Paul, "Charting a course to conflict: Territorial issues and interstate conflict, 1816- 1990," *Conflict Management and Peace Science*, Vol.15, No.1 (Spring 1996), pp. 43-74
25. Jervis, Robert, "War and Misperception," *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol.18, No.4, The Origin and Prevention of Major Wars (primăvara 1988), pp. 675-700
26. Kahneman, Daniel și Amos Tversky, "Prospect Theory: An Analysis of Decision under Risk," *Econometrica*, Vol.47, No.2 (martie 1979), pp. 263-291

27. Lacina, Bethany, N.P. Gleditsch, B. Russett, "The Declining Risk of Death in Battle," *International Studies Quarterly*, Vol.50, Issue 3(2006), pp. 673-680
28. Maoz, Zeev, "Resolve, Capabilities, and the Outcomes of Interstate Disputes, 1816-1976," *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 27:2, (iunie, 1983), pp. 195-229;
29. Maslow, Abraham, "A Theory of Human Motivation," *Psychological Review*, Vol. 50(4), 1943, pp. 370-396
30. McCarty, Nolan și Adam Meirowitz, *Political Game Theory: An Introduction*, (New York: Cambridge University Press, 2007)
31. Mînzărari, Dumitru, "Risk-Taking and Conflict Escalation in International Crisis," Paper presented at the annual meeting of the Peace Science Society (International), 2013, University of Tennessee, Knoxville, TN
32. Morrow, James D., *Game Theory for Political Scientists*, (Princeton: Princeton University Press, 1994)
33. Morrow, James D., "On the Theoretical Basis of a Measure of National Risk Attitudes," *International Studies Quarterly*, Vol.31, No.4 (dec., 1987), pp.423-438
34. Morrow, James D., „The Ongoing Game-Theoretic Revolution,” în Midlarsky, Manus I. (ed.), *Handbook of War Studies II*, (Ann Arbor: University of Michigan Press, 2000), pp. 164-192
35. O'Brien, William V., "The Rule of Law in Small Wars," *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol.541, Small Wars (sept., 1995), pp. 36-46
36. Organski, A.F.K., și Jacek Kugler, *The War Ledger*, (Chicago: University of Chicago Press, 1980)
37. Palmer, Glenn și T. Clifton Morgan, *A Theory of Foreign Policy*, (Princeton: Princeton University Press, 2006)
38. Perry, W., și J. Moffat, "Measuring the Effect of Knowledge in Military Campaigns," *Journal of the Operational Research Society (UK)*, Vol. 48, No. 10 (octombrie 1997), pp. 965-972
39. Powell, Robert, "War as a Commitment Problem," *International Organization*, Vol.60, No.1(iarna, 2006), pp. 169-203
40. Rosenau, William, *Subversion and Insurgency*, RAND Counterinsurgency Study: Paper 2 (Santa Monica: RAND Corporation, 2007)
41. Ross, Sheldon M., *Introduction to Probability Models*, ediția 10, (Burlington: Elsevier, 2010)
42. Schelling, Thomas C., *Arms and Influence*, (New Haven: Yale University Press, 1966)
43. Slantchev, Branislav L., *Military Threats: The Costs of Coercion and the Price of Peace*, (New York: Cambridge University Press, 2011)
44. Smith, Alastair and Allan Stam, "When Likely Losers Choose War," *Manuscript nepublicat*, 2003
45. Snyder, Glenn H. and Paul Diesing, *Conflict Among Nations: Bargaining, Decision Making, and System Structure in International Crises*, (Princeton: Princeton University Press, 1977)
46. Solis, Gary D., *The Law of Armed Conflict: International Humanitarian Law in War*, (New York: Cambridge University Press, 2010)
47. Stam, Allan C., *Win, Lose, or Draw: Domestic Politics and the Crucible of War*, (Ann Arbor: University of Michigan Press, 1996)
48. Sullivan, Patricia L., "War Aims and War Outcomes: Why Powerful States Lose Limited Wars," *Journal of Conflict Resolution*, Vol.51, No.3 (iunie 2007), pp. 496-524
49. Taliaferro, Jeffrey W., *Balancing Risks: Great Power Intervention in the Periphery*, (Ithaca: Cornell University Press, 2004)
50. Van Evera, Stephen, "Offense, Defense and the Causes of War," *International Security*, Vol.22, No.4 (Spring 1998), pp. 5-43
51. Van Evera, Stephen, *Causes of War: Power and the Roots of Conflict*, (Ithaca: Cornell University Press, 1999)
52. Vasquez, John A., *The War Puzzle Revisited*, (Cambridge: Cambridge University Press, 2009)
53. Vasquez, John A., și Marie Henehan, "Territorial disputes and the probability of war, 1819-1992," *Journal of Peace Re-*

- search, Vol.38, No.2 (martie, 2001), pp. 123-138
54. Wagner, Harrison R., "Bargaining and War," *American Journal of Political Science*, Vol.44, No.3
55. (iulie 2000), pp. 469-484
56. Wakker, Peter P., *Prospect Theory for Risk and Ambiguity*, (New York: Cambridge University Press, 2010)
57. Waltz, Kenneth N., *Theory of International Politics*, (Boston: McGraw-Hill, 1979)
58. Weber, Elke U., Ann-Renee Blais, și Nancy E. Betz, "A Domain-Specific Risk Attitude Scale: Measuring Risk Perception and Risk Behavior," *Journal of Behavioral Decision Making*, 15 (2002), pp.263-290
59. Wright, Quincy, "Subversive Intervention," *The American Journal of International Law*, Vol.54, No.3 (iulie, 1960), pp. 521-535

Despre Autor

Dumitru Mînzărari este doctorand în științe politice la Universitatea Michigan-Ann Arbor, SUA, unde cercetează subiecte ce țin de studiile de securitate, dinamica politicii externe, regiuri în tranziție și analiza formală a proceselor sociale. Anterior a obținut diploma de Masterat în afaceri internaționale cu specializare pe politici de securitate de la Columbia University în New York, SUA, a fost cercetator la IDIS „Viitorul” și specialist principal pe cooperare internațională la Ministerul Apărării al Republicii Moldova.

**Această publicație este realizată de Asociația pentru Politica Externă cu suportul Fundației Est-Europene, din resursele acordate de Guvernul Suediei prin intermediul Agenției Suedeze pentru Dezvoltare și Cooperare Internațională (Sida) și Ministerul Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA. Opiniile exprimate aparțin autorilor și nu reflectă neapărat punctul de vedere al Fundației Est-Europene, Guvernului Suediei, Sida sau al Ministerului Afacerilor Externe al Danemarcei/DANIDA.*

Asociația pentru Politica Externă (APE) este o organizație non-guvernamentală activitatea căreia este dedicată susținerii procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană, promovării reformelor democratice și a soluționării politice a problemei transnistrene în contextul integrării europene a țării.

Asociația pentru Politica Externă (APE)
Str. Sciusev, 64, Chișinău, MD-2012
Republica Moldova
Tel.: +373 22 22.44.30; +373 22 21.09.86
Fax: +373 22 21.09.86
E-mail: office@ape.md
www.ape.md
www.europa.md